

Siga pekita ei kasva

Anne Lilleorg
ETSAÜ aretusspetsialist-konsulent

Aretuse suuna seakasvatases määravad sealiha tarbijad. Valdav osa neist eelistab süüa taist sealiha, siga aga pekita ei kasva.

20 aasta eest seisis taasiseseisvunud Eesti seakasvatajate ees raske ülesanne - muuta nõukogude turule sobiv rasvarikas sealiha uutele ostjatele vastuvõetavaks.

Neil aegadel realiseeriti enamuse toodangust lihakombinaatide kaudu kohalikul turul. Kombinaadid mõjutasid seakasvatajat searümpades taisisaldust tõstma, rakendades rümba eest tasumisel Euroopa Liidus kehtivat SEUROP-süsteemi.

1995. aastal alustati sealiha eest tasumist rümba tailihasisalduse alusel. Seakasvatajatele hakati maksma hinnalisa rümba baashinnast kõrgema taisisalduse eest ja mahahindlust arvestati rasvasema rümba eest.

Baastasemeks oli algul 51protsendiline tailihasisaldus rümbas. 2004. aastal tõsteti baastase 57%-ni, kus see on püsinud tänini.

SEUROP süsteemi käivitades ulatusid rümba partiide keskmised tailihasisaldused vaevu 51%-ni. Viimastel aastatel realiseeritavad rümbad kuuluvad valdavalt S- ja E-klassi (keskmine tailihasisaldus 59 – 60%).

Aretuse keerdkäigud

Nõukogude ajal suunasid seakasvatases aretustööd riiklikud tõulavad: Eesti Peekoni Tõugu Sigade Riiklik Tõulava ja Suurt Valget Tõugu Sigade Riiklik Tõulava.

1970ndate lõpus tehtud teadusuuringud tõestasid sea- ja linnukasvatases hübriidjõu esinemist ristandite esimeses põlvkonnas. Hübriidjõud avaldub sigadel kiiremas ööpäevases juurdekasvus ja suuremas viljakuses. Sellel ajal kasvatati ühismajandites valdavalt puhtatõulisi sigu. Alles kaheksakümnendatel aastatel hakati propageerima suurt valget tõugu ja eesti peekoni tõugu sigade ristamist. Sellise ristamiskombinatsiooni tulemusena saadi küll parema juurdekasvuga, kuid rasvaste rümpadega kastraadid.

Taasiseseisvunud Eestis likvideeriti riiklikud tõulavad ja seakasvatajad koondusid seatõugude alusel moodustatud aretusühistusesse. Eesti Tõusigade Aretusühistu (ETSAÜ) liikmetest seakasvatajad koostasid 1995. aastal ristandsigade aretusprogrammi "Marmorliha", mis lõi eeldused Eestis kolme ja nelja tõu ristandnuumsigade kasvatamiseks.

Rootsist ja Austriast imporditi ühistu eestvõttel spetsiaalseid lihatõugusid (hämpšir, pieträän), alustati ulatusliku sigade kunstliku seemendamisega ning 1997. aastal rajati seemendusjaam Tartumaale Vasulasse.

Soome aretajate eeskujul käivitati Eestis noorsigade testimissüsteem, mille alusel hindavad konsulendid noorsigade välimikku ja mõõdavad ultraheliaparaadiga PIGLOG-105 seljapeki paksust ning lihassilma läbimõõtu. Sigade jõudlusandmete registreerimiseks soetati PHARE programmi toel arvutiprogramm db-Planer, millest hiljem arenes Possu programm. Tsentraliseeritud jõudlusandmete kogumissüsteem võimaldab arvutada sigade jõudluse- ja viljakuse aretusväärtusi.

Õhuke seljapekk ja kõrge tailihaprotsent

Alates noorsigade hindamissüsteemi rakendamisest said sigade karja valikul määravaks liha- ja nuumaomadused, mis on hästi pärandatavad (päritavuskoefitsient 0,46 – 0,6). Valikusuunad kinnistasid searümpades soovitud õhukese seljapeki ja kõrge tailihaprotsendi.

Tarbija hindab esmalt kauba väljanägemist: vähegi paksem rasvase valge liha viirg punase liha taustal ei kutsu ostma. Kahjuks muudab kõrge tailihasisaldus sealiha maitsetuks ja selle struktuuri puiseks.

Just rasvkoos on peidus sealiha hõrgud maitseomadused. Liha maitseomaduste ja kaubandusliku väärtuse parandamiseks tuleb seakasvatajal „peita“ rasv lihaskiudude kimpude vahele ehk tõsta intramuskulaarset rasvasisaldust.

Seda muutust sigade aretuses võimaldab teha maailmas laialt levinud djuroki tõug, kellel on teisigi kasulikke omadusi. Djuroki tõugu sigadel ei avaldu stressigeen ja nende ristan djuroki iseloomustab parem nuumajõudlus, nad ületavad kasvukiiruselt teiste tõugude ristan djuroki kombinatsioone. See omadus meeldis seakasvatajatele eriti, mistõttu otsustati 2009. aastal osta ETSAÜ seemendusjaama Kanadast djuroki tõugu kuldid.

ETSAÜ lihatehnoloog-aretusspetsialist Aarne Põldvere on hinnanud erinevatest ristan djuroki kombinatsioonidest searümpasid, mis eristuvad üksteisest kasvukiiruse ja tailihasisalduse poolest. Sealihatootjal, kes tunneb oma kliendi eelistusi, on võimalus valida ühistu seemendusjaamas pakutavate erinevate tõugude kultide sperma vahel. Seemendusjaamal on pakkuda valgetest tõugudest eesti suurt valget tõugu ja eesti maatõugu kultide spermat. Ristan djuroki nuumajõudluse tootmiseks on seemendusjaama karjas pieträani , djuroki tõugu kuldid ja DxL ning DxP ristan djuroki kuldid.

Praegu püsib aretajate huviorbiidis emiste viljakus. Oluline on, et elusalt sündinud ja üles kasvatatud põrsaste arv emise kohta oleks maksimaalne. Nimetatud tunnus ei allu valikule kergesti, sest tunnuse päritavus on madal (päritavuskoeffitsient 0,05 – 0,33). Emiste viljakust mõjutavad rohkem ristamine ning keskkonna- ja pidamistingimused. Kui emistele on tagatud normaalse mikroklimega elutingimused ja töötajatele optimaalne töökeskkond, saab valikuga ka sigade viljakusandmeid mõjutada.

Viimase kümne aasta jooksul on Jõudluskontrolli Keskuse andmetel karja valitavate noorsigade seljapeki paksus vähenenud 10,1 mm-ni, seljalihase läbimõõt suurenenud 62,7 mm-ni ja emiste keskmine viljakus tõusnud 10,7-lt põrsalt 11,3 põrsani.

Seakasvatuses ei piisa üksnes aretustegevusele suunatud tähelepanust. Teadlased väidavad, et aretus mõjutab ainult 10-15% ulatuses seakasvatuse tasuvust. Oluliselt rohkem mõjutab tootmise ökonoomsust söötade kvaliteet, loomade tervislik seisund, elutingimused ning haritud ja motiveeritud personali olemasolu. Seakasvatustevõtjale toob edu kõigi nende mõjude koostoime oskuslik rakendamine.

Mida on seni tehtud sigade aretuses?

- ristamissüsteemi järgimine ning algarvestuse pidamine karjas,
- kasutatavate tõugude pidev valik mõlema sugupoole osas,
- ühistu seemendusjaama rajamine ja komplekteerimine erinevat tõugu kultidega,
- muutused söötmistehnoloogias, täisratsiooniliste jõusöötade kasutamine,
- andmete kogumine, töötlemine, aretusväärtuste arvutamine on erapooletutes kätes – Jõudluskontrolli Keskuses,
- tööandjate ja töötajate koolitused,
- rekonstrueerimistoetused farmitehnoloogia kaasajastamiseks.
- seakasvatajate koondumine ühistusse ning aretusotsuste ühine läbi arutamine ja vastuvõtmine.

Tabel 1. Seemendusjaama kultide järglaste rümpade näitajad tõugude viisi 2011. a. Rümbad hindas ETSAÜ lihatehnoloog- aretusspetsialist Aarne Põldvere.

Tõug	LxL	YxY	LxY	DxLY	DLxLY	PxLY	PHxLY	PxH	
Rümpade arv	49	28	23	58	22	128	29	12	
Tapmisvanus, päeva	180,7	166,4	165,2	161,0	162,2	175,7	176,2	185,0	
Rümba mass, kg	75,2	77,2	73,7	76,8	72,3	73,9	77,4	71,5	
Rümba pikkus, cm	98,9	94,7	97,0	96,2	96,3	95,1	95,9	90,7	
Seljapekk 6.-7. roidelt, mm*	16,3	19,3	17,0	20,0	16,4	18,9	19,9	18,3	
Keskmine seljapeki paksus, mm**	15,6	17,8	16,2	18,2	15,5	17,8	19,1	17,5	
Ööpäevane juurdekasv, arvestatud rümba massile, g/ööpäev	419	465	449	478	446	422	444	387	
Tailiha, %	60,1	58,1	59,5	59,0	59,4	59,0	57,7	59,5	
SEUROP klassid, % rümpadest									
	S	30	6	10	23	8	50	8	6
	E	19	21	13	35	14	70	12	6
	U		1		3	7	3	7	

*Mõõdetud rümba selja keskjoonelt, **Nelja mõõtme keskmine

Märkus: L – eesti maatõug, Y – eesti suur valge tõug, D- djuroki tõug, P – Pieträáni tõug, H – Hämpširi tõug;

Tabel 2. Lihajõudlusnäitajate muutumine kümne aastaga Jõudluskontrolli Keskuse andmetel

Aasta	Testitud sigade arv	Ööpäevane massi-iive*, g	Pekipaksus, mm	Seljalihase läbimõõt, mm
2000	12055	540	13,6	49,3
2010	7978	557	10,1	62,7

*ööpäevane massi-iive sünnist kuni sigade testimiseni

Tabel 3. Viljakusnäitajate muutumine kümne aastaga Jõudluskontrolli Keskuse andmetel

Aasta	Viljakus	Y	L	YxL/LxY
2001	10,7	10,5	10,7	11,0
2010	11,3	10,8	11,3	11,7

Y – eesti suur valge tõug; L – eesti maatõug